

usavršavan decenijama i proveravan u istraživanju društvenih protivrečnosti. Političari konvertiti nisu obavezni minulom opredeljenju kao što su naučnici. Napuštajući marksizam naučnici su manje ili više korenito odbacivali vrednosti na kojima je počivalo minulo shvatanje determinizma i istraživačkih prioriteta i okretali se dijametralno suprotnim teorijskim orijentacijama. Relativizacija nauke manje je razumljiva od relativizacija politike (ovde je reč o korenitim zaokretima iz marksizma u zagriženi antimarksizam, a ne o nužnom sazrevanju i korigovanju ranijih gledanja što je u nauci prirodno i poželjno). Verovatno je brzinu i masovnost ove konverzije olakšavala i neukorenjenost inteligencije u radničku klasu čije je interese pravdala (nedostatak organske komunističke inteligencije). S druge strane, može se postaviti pitanje da li je konverzija odista bila masovna kao što izgleda, ako se uzme u obzir da je samorazumevanje kod mnogih bivših marksista moglo biti samoobmana?

Svaka prenaplašena strast traži teorije podesne da je zadovolje. Najbolje je zadovoljavaju isključive teorije koje ne kritikuju minuli režim višeslojno (tj ne razdvaju npr. autoritarne od neautoritarnih, modernizacijske od stagnantnih segmenata), nego paušalno demoniziraju. Višeslojna ocena socijalizma oslanja se na složene pojmove (autoritarna modernizacija, harizma razuma, oslobodilačka politička kultura), a paušalna na udobnije polarne i jednoznačne suprotnosti (otvoreno-zatvoreno društvo, demokratija-totalitarizam i sl.). Opšti utisak je da jugoslovenska stvaralačka humanistička inteligencija uglavnom nije nadrasla domaću političku kulturu, koja je razapeta između glorifikacije savremenosti i demonizacije prošlosti (tekući demokratski nacionalizam ili liberalizam protiv totalitarnog socijalizma). Zato je druga strana i kod konverzije bilo solunaštvo, tj. uverenost da jedino stradanje i oslobodilački učinak kvalifikuju subjekta za donošenje spasenja. Stradanje je u politici najubedljiviji vid osvedočavanja, a u nauci je takođe iluzija o kontinuitetu vlastite biografije, bez reza, garantija nadmoći saznajne pozicije. Doduše, opredeljenje prožeto strastima snažnije je od onoga koje počiva na hladnoj odmerenosti, ali je u isto vreme kolebljivije i pristrasnije. Izlaz iz najčešće potisnute traume nepriznate konverzije nije ispovedanje, niti priznavanje greha marksističke prošlosti. Samo višeslojno sagledavanje prošlosti i aktualne epohalne svesti i diferencirane ocene istorijske funkcionalnosti njihovih različitih komponenti, mogu sačuvati intelektualce od strasti hilijazma i razočarenja. Glorifikacija sadašnjice i demonizacija prošlosti obezbeđuju prolazni identitet, a isključivosti gone naučnike u novu krizu samorazumevanja.

2. 3. Karakteristični sadržaji samorazumevanja konvertita.

Da li je konvertiranje odvažnost ili slabost, pomodnost ili imperativ vremena bolje će se odgovoriti ukoliko se razmotri samopoimanje konvertita. Kakav god odgovor bio, ne može se svesti na problem iskrivljene ili "nesrećne samosvesti". Odnos sećanja i konvertiranja prilično je složen zbog različitih oblika svakodnevnog "prisustva prošlog" i njihovog uticaja na individualnu i kolektivnu viziju prošlosti. Reč je o složenim procesima u kojima se individualna i kolektivna sećanja uzajamno formiraju. Sveopšta relativizacija istorijske svesti nakon urušavanja socijalizma u Evropi razotkrila je "otvorenu istoriju". Brojni sadržaji iznova protumačeni i povezivani stvaraju sliku istorije koja je promenljiva i nije legenda. Istorija lišena partijskog monopola javlja se kao rezultat "procesa permanentne refiguracije" značenja u kojima se formiraju sećanja i zaboravi. Istorija se manje poima kao odraz prošlih zbivanja već kao konstrukcija prošlog, a u novoj nepreglednosti raste potreba za novim identitetom renegata kao pribežištem od nesigurnosti.